

GENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent

6de Jaargang, nr. 3

15 mei 1977

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke

Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maïsstraat 235, Gent.

Secretariaat : Maïsstraat 235, Gent. - Tel. 26 23 28

Postrekening : 000-105.04.73.60 - Heemkundige en Historische kring Gent, Koggestraat 14, Gent

Lidgeld : 200 fr. per jaar. (Buitenland : 225 fr.)

INHOUD

Gent in 1854	94
De donkere kerkers van het stadhuis	109
Gent in 't begin van de tweede helft der 19 ^o eeuw	115
Louis Van Houtte	120
De oud-wapenbroeders van het keizerrijk	123
De eerste electriche horloges te Gent	125
Het Toreken	126
De geboeide Prometheus onder de klauwen van de gier	128
Nog iets in verband met de tuin van de maagd van Gent	129
Vraag en Antwoord	130
Te Gent	132
Bibliografie	133

Bibliotheek en Documentatiecentrum : Het Damberd, Koornmarkt, Gent. Toegankelijk voor de leden elke eerste zondag van de maand (niet in juli en augustus).

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage

Uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur van Gent en van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

GENT IN 1854

OPNIEUW EEN JAAR VAN ELLENDE EN CHOLERA

Op vrijdag 30 december 1853 was er zo veel sneeuw gevallen met als gevolg dat geen enkele trein uit Brussel te Gent is aangekomen. Einde december was te Gent een Comité van Onderstand opgericht om de behoeftigen die geen steun van het Liefdadigheidsbureau ontvingen te helpen. Het comité, onder het voorzitterschap van de burgemeester en met de medewerking van de pastoors organiseerde de omhalingen per parochie. In totaal werd 62 625,27 fr. verzameld. Het geld werd besteed voor :

a) uitdelen van brood en soep	54 902,80 fr.
b) wegruimen van sneeuw	3 100,00 fr.
c) drukken broodkaarten	1 975,00 fr.
d) allerlei onkosten	<u>1 255,00 fr.</u>
Totaal	61 232,80 fr.

In de Liefdadigheidswerkplaats kon per dag zesduizend liter soep gekookt worden. Tot half maart werd dagelijks soep uitgedeeld op vier plaatsen : in het Rijke Gasthuis, waar de Liefdadigheidswerkplaats was gevestigd, in het Lakenmeters-huis, in de academie en in de Sint-Pieterskazerne. Naast brood en soep werden ook nog dekens en steenkolen uitgedeeld.

De broodprijzen blijven buitengewoon hoog.

	1.1	14.1	29.1	10.2	24.2	19.3
<i>Intra muros</i>						
Gebuild brood	51	51	50	47	50	49
Ongebuid brood	43	42	41	39	41	40
Roggebrood	32	31	30	27	31	30
<i>Extra muros</i>						
Gebuild brood	48	48	47	44	47	46
Ongebuid brood	40	39	38	36	38	37
Roggebrood	32	31	30	27	31	30

4 Januari : In een beluik op Sint-Pieters heeft een gezin een hond geslacht en opgegeten.

6 Januari : De studenten van de universiteit hebben de minister van Binnenlandse Zaken gevraagd een cursus in de Vlaamse letterkunde in te richten. Onze stadsgenoot Braemt heeft voor de Nationale

Bank een biljet van honderd frank gegraveerd, dat sedert 1 januari in omloop is.

9 Januari : Het is onmogelijk al de inspanningen om de behoeftigen te helpen te vermelden. De Fonteinisten richten een voorstelling in ten voordele van de arbeiders zonder werk. De maatschappij Union heeft duizend broden uitgedeeld. Ook de Septentrion heeft reeds twee maal een brooduitdeling gehouden. Broedermin en Taalijver geeft ook een liefdadigheidsvertoning. Er zijn nog brooduitdelingen in het Huis van Oostenrijk in de Meir, in de herberg de Karpel in de Zwarte Zustersstraat. In februari worden broodkaarten uitgedeeld door de maatschappij Nemrod, in de herberg Sint-Jacobs, in de Roi de Naples, in l'Aigle d'Or, in Het Trompetje bij de Ketelbrug. Heden overleed Jan Bauwens, oud 79 jaar, wonende in het Nieuwland en broeder van Lieven Bauwens.

1 Februari : De zangeres Adèle Devigne, dochter van de bekwame leraar voor fluit aan het conservatorium, doet een kunstreis in Nederland. Ze trad met succes op in Arnhem en in Amsterdam. De bewoners van de Muidepoort vragen in een brief aan het college een waterpomp te plaatsen. Nu moeten ze bruikbaar water halen bij de bewoners van de Salvatorstraat. De vraag werd ondersteund door de dokters Meldert, Leclercq en Fredericq, die verklaarden dat in deze wijk meer choleragevallen voorkwamen en het ondrinkbaar water hiervoor de voornaamste oorzaak is.

12 Februari : Morgen zal in de Kamer een petitie neergelegd worden met duizenden handtekeningen van Gentenaars; naast elke handtekening is het aantal personen per gezin vermeld. De petitie gaat uit van ongeveer 40 000 personen. De ondertekenaars vragen, dat de Kamer een wet zou stemmen, waarbij aan de steden verboden wordt het brood te belasten. De Gazette van Gent merkt hierbij op, dat in het belang van Frankrijk het recht van de gemeenten om octrooirechten op wijnen te innen, werd beperkt. Men kan dus ook een beperking op de rechten op het brood invoeren. De opbrengst van het maalrecht bedraagt te Gent ongeveer 275 000 fr. of ongeveer een vierde van de octrooirechten.

24 Februari : Men bewondert thans in de serren van de bloemist Aug. Van Geert de donker goudgele variëteit van de rododendrom van Java in volle bloei.

9 Maart : Heden werd prof. K. Teirlinck begraven. Hij werd gebo-

ren te Elsegem in 1815. Na studies aan het Gents atheneum en aan de universiteit werd hij reeds in 1838 belast met het bestuur van de kliniek voor oogziekten. Hij was lid van "De Tael is gansch het Volk" en van het "Vlaamsch Gezelschap".

15 Maart : Het Vlaamsch Middencomité gevestigd te Brussel heeft in de Vlaamse provincies een petitionnement verspreid, waarbij aan de Kamer recht voor de Vlaamse taal wordt gevraagd. Minister Piercot dreigt de onderwijzers, die de petitie ondertekenen, een straf op te leggen. De Gazette van Gent begrijpt niet hoe een minister van een grondwettelijk land zulke taal durft voeren. Op 19 maart verscheen in de Gazette van Gent een protest van het Vlaams Gezelschap tegen de ongrondwettelijke maatregel van minister Piercot.

22 Maart : De halfvasten paardenmarkt was zeer luisterrijk, zowel buiten de Dampoort als op de Kouter. Er waren talrijke vreemde kopers en veel paarden werden voor Engeland verkocht.

7 April : De oude draak werd opnieuw verguld en staat ten toon in de hogeschool. De werken voor het nieuw krankzinnigengesticht vorderen goed.

18 April : Heden had de aanbesteding plaats voor de aanleg van de vertakking van de spoorweg van het station naar het Stapelhuis. Bij verscheidene varkensslachters in de Mageleinstraat wordt sedert enkele dagen gezouten vlees uit Amerika verkocht. Dit vlees komt van La Plata. Prijzen : ossenvlees : 45 centimes per pond, varkensvlees : 52 cent. per pond, smout : 72 cent. per pond.

21 April : De piloteerwerken voor de grondvesten van de Sint-Annakerk zijn beëindigd. Maandag werd de laatste boom plechtig in de grond geslagen.

23 April : Men plaatst in de Jezuïetenkerk een nieuwe predikstoel gebeeldhouwd door de gebroeders Peeters-Devoort uit Turnhout. Het voetstuk stelt paus Paulus II voor, die de statuten van de Societatis Jesu aan de geknielde Sint-Ignatius overhandigt. De Gazette van Gent publiceert een brief van een lezer. Vroeger riepen de nachtwakers "Waakt uw vuren, uw kaarslicht wel. De klok is tien, tien is de klok." Volgens de lezer is de uitroep van de nachtwakers thans half Vlaams, half Frans : "Tien is de klok; dix a sonné". Volgens de briefschrijver zouden de nachtwakers lessen in het Frans moeten volgen. "Hoe belachelijk" is zijn oordeel. De Gazette van Gent publiceert drie kaarten in verband met de

et l'honneur d'informer le public que l'on peut se procurer chez lui des voitures de tous genres, telle que voitures de remise, de voyages & autres, Vigliantini & Co.

Krimoorlog : de Baltische Zee, de Donaulanden, de Zwarte Zee.

Zondag 23 April : Een delegatie van het gemeentebestuur van Gent onder de leiding van de burgemeester heeft in het paleis te Brussel aan de hertogin van Brabant het kanten kleed aangeboden.

3 Mei : De herbergzaal van het hotel d'Allemagne werd versierd met jachtaferelen door de schilder Ottevaere.

17 Mei : Men is bezig de spoorlijn Gent-Oudenaarde af te bakenen. De aardewerken zullen over kort aanvangen.

21 Mei : Te koop. Hotel Royal, Kouter 13, Gent. Een der vermaardste hotels, met talrijke salons en een zaal voor minstens 250 couverts, badkamers, stallen voor 20 paarden. Verhuurd aan Maret voor 6 500 fr. per jaar plus de lasten.

24 Mei : De Gentse beeldhouwer Devigne-Quyo heeft een borstbeeld van de hertogin van Brabant gemodelleerd. Dit beeld heeft deze bijzonderheid, dat de "berthe" die over de schouders hangt, de tekening van de Gentse kant, onlangs aan de hertogin aangeboden en in de school van de Blauwe Meisjes gemaakt, voorstelt. De heer Panicelli in de Lange Munt heeft de buste aangekocht om ze door afgietsels in de handel te brengen.

27 Mei : Uit het verslag van de gemeenteraad blijkt, dat het kanten kleed aan de hertogin aangeboden, 21 350 fr heeft gekost. In de waarde van de huidige munt is dit een bedrag van meer dan drie miljoen. " 't Meug jij schune zijn, maer 't es vrie vele" zullen de Gentenaars wel hebben gedacht.

2 Juni : Het Vlaamsch Gezelschap en het Willemsgenootschap zijn beide thans gevestigd in de Drapstraat. Het lokaal zal "De Vlaamsche kring" worden genoemd.

Door de maatschappij van de H. Franciscus Regis werden in 1853 driehonderd en zeven huwelijken gewettigd. De verdeling van de huwelijken per parochie leert ons wel wat over de sociale stand van de bewoners.

St.-Baafs	32	St.-Pieters	89	St.-Michiels	10
St.-Jacobs	29	Akkergem	60	Augustijnen	12
St.-Niklaas	4	H. Kerst	31	St.-Anna	25

omliggende gemeenten : 15

Door deze huwelijken werden 142 kinderen gewettigd.

3 Juni : De gemeenteraad zoekt nog altijd naar een oplossing om het maalrecht af te schaffen. Op 3 juni wordt een taks van 60 centimes per hl. op het beerruimen goedgekeurd. Met de inkomsten zal gepoogd worden het maalrecht te verminderen. Wat later zal deze taks verminderd worden tot 30 centimes per hl. maar er blijven talrijke problemen en moeilijkheden.

11 Juni : De machine om eieren uit te broeden lokt veel volk naar de dierentuin.

Een negenjarig kind, werkende bij de heer Parmentier, is achter de fabriek in het water gevallen en verdronken. De naam van het kind wordt niet vernoemd. Aan de kinderen werd niet zo veel aandacht geschonken. Zo werden in de overlijdensberichten in de kranten enkel het aantal overleden kinderen vermeld.

18 Juni : Pieter Geiregat heeft de eer het publiek mede te delen, dat hij een boekhandel geopend heeft in de Drabstraat 24 Gent.

24 Juni : De gemeenteraad keurt de aanbesteding voor het bouwen van de Nieuwbrug goed. (Nieuwbrug : tussen Keizer Karelstraat en St.-Jacobsnieuwstraat). De aannemer Scribe zal de brug bouwen voor 46 739,81 fr. De gemeenteraad geeft een gunstig advies op de vraag van de gouverneur een rijkstoelage te verlenen aan de kerkraad van St.-Niklaaskerk voor de aankoop van een nieuw orgel." Vooral omdat het de stad niets kost" merkt Delehaye op.

Het museum te Brussel bezit twee schilderijen, beide werken van Rubens. Het schilderij "de H. Lievens" kwam uit de Jezuïetenkerk, de schilderij "de H. Laureins" kwam uit de Augustijnenkerk. Beide werken werden tijdens de periode van de Franse republiek naar Parijs medegenomen; later werden ze geschonken aan de stad Brussel. De stad Brussel heeft haar museum overgemaakt aan de staat. Een gemeenteraadslid vraagt aan het college de staat te verzoeken de beide schilderijen terug te geven aan de stad Gent.

Zondag 25 Juni : Heden begint de Gentse kermis. Op het programma : paardenwedstrijden, gaaischietingen met de handboog, toneel-vertoningen, uitdelingen van brood aan de armen, krulbolspel, schieten met de kleine kruisboog, volksbal, vuurwerk.

Juli : Het brood blijft buitengewoon duur.

	2.4	22.4	14.5	4.6	25.6	9.7
Intra muros						
Gebuild brood	48	47	48	47	51	50
Ongebuilt brood	40	39	39	39	43	42
Roggebrood	30	29	29	29	32	30
Extra muros						
Gebuild brood	45	44	45	43	47	46
Ongebuilt brood	36	36	36	36	40	39
Roggebrood	30	29	29	29	32	30

12 Juli : De koning van Portugal vergezeld van de graaf van Vlaanderen bezocht heden de stad Gent. Tijdens het banket zongen de Melomanen. De voorzitter van de koormaatschappij Kervijn de Volkaersbeke verzocht de vorst het gulden boek te ondertekenen; de koning van Portugal werd erelid van de Melomanen.

16 Juli : Gemeente Oostakker. Luisterrijke hondenwedstrijd op de Dendermondesteenweg. Eerste prijskamp : Derby continental. Allerschoonste zakhorloge voor de hond (?), die de afstand van 680 m. heen en terug zal lopen in de kortste tijd. Tweede prijskamp : vergulde erepenning voor de kortste tijd. Derde prijs : schone ring, genaamd Chevalière met karbonkel voor de hond, die in volle draf het laatst zal aankomen. Ook een medaille voor de van het verst komende. In herberg Het Maagdeken op de Dendermonde steenweg.

19 Juli : Een onzer stadsgenoten, de heer Th. Huyttens, zoon van ridder Huyttens van Groelegem, is bevorderd tot de graad van kapitein in het Turks leger onder het bevel van Selim-Pacha.

23 Juli : Gisteren zijn in de dierentuin uit Algerije aangekomen : drie dromedarissen, twee leeuwen, antilopen, twee hyena's, roofvogels en apen.

28 Juli : Heden verkoping van rijtuigen in de afspanning Den Boer in de Slijpstraat. Grote char-à-bancs met 20 plaatsen, allerschoonste omnibus, ordinaire char-à-bancs, vier berlines, vier vigilanten, twee dyssel-cheesen, twee speelkarren, een tilbury, negen paarden.

26 Juli : Talrijke gediplomeerden van de tuinbouwschool van Van Houtte werken in het buitenland. Een werkt bij de graaf Beaurecueil te Blois, een ander is verbonden aan de kruidtuin te Nancy. Sommigen werken in Bohemen en in Pruisen, anderen te Florence.

Een nijveraer van onze stad, de heer De Weweirne, Huidevetterken, heeft op de tentoonstelling te New-York een medaille bekomen voor zijn gedrukte katoenen, wollen en linnen stoffen.

12 Augustus : Deze morgen werd de draak naar het Belfort gebracht. Op maandag 14 augustus zal ze op het Belfort worden geplaatst. Het procesverbaal van de plechtigheid werd in een doos op de rug van de draak gelegd.

Augustus : Op 8 augustus werden twee gevallen van cholera gemeld in de eerste wijk; op 10 augustus werd een nieuw geval gemeld. Tussen 14 en 18 augustus waren er 16 gevallen op de vierde wijk en twee in de vijfde wijk. Nu breidde de epidemie zich snel uit. Het grootst aantal gevallen werd vastgesteld op 26 september : 82 nieuwe dodelijke gevallen. Begin november kwam aan de epidemie een einde. In totaal stierven 1004 personen aan cholera. Ook thans kon men de zieken moeilijk overtuigen zich te laten verzorgen in het hospitaal. In de Bijloke stierven 179 personen op 300 zieken; in het Sint-Janshospitaal waren 106 slachtoffers op 170 gevallen.

Het stadsbestuur nam een aantal maatregelen. De politie kreeg de opdracht de zieken op te sporen. Sommige agenten werden aangetast en een stierf aan cholera. Naast de armendokters werd een ploeg van twintig geneesheren belast met de zieken te helpen. Enkele beluiken werden op bevel van de overheid ontruimd, onder meer in de Co-zijnstraat (een straat tussen de Kromme Es en de Mortierstraat, achter de Keizer Karelstraat, deze straat is thans verdwenen), op de Brugse poort, op de Sassepoort en op Sint-Pieters.

Men stelde vast, dat in de beluiken, die het minst aantal prijzen voor reinheid hadden ontvingen, de meeste gevallen van cholera voorkwamen. Het beste middel om de cholera te bestrijden ligt dan ook in het bevorderen van de openbare gezondheid. Tevens kon men vaststellen, dat de cholera zich het meest verspreidde langs de talrijke rivieren en kanaaltjes. In 211 straten van Gent telde men slachtoffers. De straten met het grootst aantal slachtoffers waren : Chartreuzen (41), Groendreef (36), Sassepoortstraat (30), Korte Krevelstraat (23), Groot Meerhem (20), Rogier (24), Sint-Antoniushoek (21) H. Kerststraat (23). Indien de volgende tekst niet ontleend was aan het officieel rapport, zouden we weinig geloof hechten aan de inhoud : "Dans d'autres demeures et elles étaient en très grand nombre où tout manquait et dont les habitants couchaient sur le sol humide, on fit délivrer non seulement des paillasons, mais aussi des couvertures. D'autres maisons furent blanchies et nettoyées".

De uitgaven door het gemeentebestuur bedroegen :

a) vernieuwen van huisraad, reinigen woningen, vervoer van zieken	3 725,32 fr.
b) leveren van dekens	4 211,55 fr.
c) leveren van matrassen en lakens	13 078,35 fr.
Totaal	<u>21 015,22 fr.</u>

15 Augustus : Bij gelegenheid van de zo genaamde kappelekensviering, die jaarlijks op 15 augustus plaats heeft, worden O.L. Vrouwbeelden in de straten geplaatst. Architect Pauli, die in Italië prachtige versieringen heeft gezien, heeft een tekening in die trant gemaakt en naar zijn plan zal de verlichting worden ingericht.

25 Augustus : C. Thienpont, gepatenteerd aanplakker en uitroeper van verloren voorwerpen, is thans woonachtig Vrijdagmarkt 28. Hij beveelt zich aan voor al wat zijn bedrijf betreft.

10 September : Hosten, aannemer van bouwwerken, zal het slachthuis bouwen voor de som van 236 518 fr. Het plan van het slachthuis werd getekend door A. Pauli.

In de kranten verschijnen talrijke artikelen over het duur leven. Hierbij wordt ook de politiek van de regering aangeklaagd, die toelagen verleent voor de uitvoer en recht heft op de invoer. De nijveraars van Gent zonden op 29 september een petitie aan de Minister van Binnelandse Zaken, waarbij ze de vrije invoer van graan, meel, vee, rijst en rogge vragen. Door het K.B. van 31.8.1854 bedroegen de invoerrechten :

Stieren, ossen, koeien	4,75 fr. per 100 kg.
Tarwe, bonen	1,16 fr. per 100 kg.
Rogge, maïs, boekweit	0,81 fr. per 100 kg.
Rijst uit Indië : onder Belgische vlag	5,80 fr. per 100 kg.
onder vreemde vlag	8,70 fr. per 100 kg.
Rijst uit andere landen : onder Belgische vlag	9,92 fr. per 100 kg.
onder vreemde vlag	11,02 fr. per 100 kg.

Volgens L'Impartial van Brugge verdient een arbeider per dag 12 tot 14 stuivers of ongeveer 1,26 fr. Zijn huisgezin bestaat meestal uit zes personen. Dit gezin verbruikt per dag drie kg. brood en twee stenen aardappelen. Dit geeft (36 c. x 3) plus (32 c. x 2) is 1,72 fr. per dag. Het gezin komt dus dagelijks 46 centimes te kort.

Inmiddels blijft de broodprijs buitengewoon hoog.

J. VAN DER CRUYSSSEN, FILS,
CARRROSSIER,

Voilà tout ce qui concitue son état tant sous le rapport du Châssisme
 que et de la Héritaille que de la Sécurité et du Matériel

N°18 RUE DE LA CAVERNE, GAND

Établi par
 L'Im. De T. D. Hennequet à Gand.

	29.7	5.8	27.8	2.9	17.9	24.9
Intra muros						
Gebuild brood	43	49	42	42	43	45
Ongebuid brood	37	39	33	33	35	37
Rogge brood	23	28	20	20	22	24
Extra muros						
Gebuild brood	39	45	38	39	39	41
Ongebuid brood	34	37	31	30	32	34
Roggebrood	23	28	20	20	22	24

In oktober 1854 werd in Frankrijk verboden alcohol te stoken met granen en andere meelachtige stoffen. Door de grote vraag naar sterke dranken in Frankrijk slaat in ons land de rogge met twee frank per hl. op. Opnieuw vragen een groot aantal Gentse fabrikanten de afschaffing van de invoerrechten op de eetwaren. Eindelijk verschijnt op 29.11.1854 een K.B., waarbij de invoerrechten voor tarwe, maïs, erwten, bonen, boekweit, haver, rogge, stieren, ossen, koeien, kalveren, schapen, varkens worden afgeschaft. Tevens wordt de uitvoer van aardappelen, tarwe, rogge en meel verboden. Tot de nieuwe oogst in 1854 overtroffen de graanprijzen deze van het hongerjaar 1847. Gans het jaar zullen de broodprijzen buitengewoon hoog blijven.

	1.10	8.10	15.10	29.10	19.11	10.12
Intra muros						
Gebuild brood	46	43	44	45	48	47
Ongebuid brood	37	35	37	37	39	38
Roggebrood	24	21	23	24	28	25
Extra muros						
Gebuild brood	42	39	40	41	44	43
Ongebuid brood	34	32	34	34	36	35
Roggebrood	24	21	23	24	25	25

Zondag 24 September : De Koormaatschappij ontving een erevaandel uit de handen van de hertog van Brabant, ere-voorzitter van de vereniging, op het kasteel te Laken.

2 October : Heden werd de nieuwe Predikherenkerk in de Holstraat plechtig ingewijd. Deze kerk werd gebouwd naar het plan van architect Van De Capelle.

7 October : Door een besluit van de gemeenteraad worden enkele artikels van het reglement van de botermarkt van 12.6.1804, van het reglement van de veemarkt van 18.3.1807 en van het reglement van de aardappelmarkt van 25.10.1817 afgeschaft. In werkelijkheid dagtekenden deze reglementen reeds van de 18° eeuw en werden practisch zonder wijzigingen bevestigd in het begin van de 19° eeuw. Voor de drie markten gaat het telkens om de afschaffing van artikels, waarbij aan de kooplieden en handelaars verboden wordt de markt te betreden voor een bepaald uur en dit met de bedoeling aan de gewone verbruikers en voor de veemarkt aan de Gentse slagers de gelegenheid te geven vooraf hun inkopen te doen.

De gemeenteraad keurt ook een reglement goed op de commissio-nairs - de witkielen - die aan de reizigers aan het station hun diensten aanbieden. Ze moeten over een toelatingsbewijs beschikken afgeleverd door de politiecommissaris op voorlegging van een bewijs van goed gedrag. In dienst behoren ze een koperen plaat met het opschrift "Ville de Gand. Commissionnaire de Place" en een volgnummer aan de rechter arm te dragen. De witkielen mogen hun plaat niet overmaken aan derden, mogen aan de reizigers, die er om verzoeken, hun diensten niet weigeren. Het loon moet vooraf bepaald worden tussen de witkiel en de reiziger.

21 October : De gemeenteraad geeft een gunstig advies op de vraag van de bisschop de kapel van St.-Jan-Baptiste tot succursale te verheffen van St.-Maartens.

31 October : Heden hadden verkiezingen plaats voor de vernieuwing van de helft van de gemeenteraad. De verkiezing ging gepaard met een vinnige politieke strijd. Op 16 oktober had de liberale associatie een vergadering gehouden in de zaal Willem Tell. Met-de-penningen, die de vergadering voorzat, herinnerde aan het programma van het liberaal congres van 1846. Dit programma, verklaarde hij, laat zich in een woord samenvatten : de vooruitgang. Dit is al de maatregelen, die het stoffelijk welzijn vermeederen, het zedelijk gevoel verheffen. Er blijft nog veel te doen; de vereiste verbeteringen zijn talrijk. Met-de-penningen wees op verwezenlijkingen van het college : organisatie van de politie, bevorderen van de volksgezondheid en van het onderwijs, uitgevoerde openbare werken. Daarna werd het hoofdprobleem behandeld : de conventie van Antwerpen. Vooraf een woordje uitleg. Na de stemming van de wet op het middelbaar onderwijs in mei 1850 nam het episcopaat stelling tegen deze wet. Er kwam een breuk tussen de Belgische geestelijkheid en de regering. De geestelijk-

heid weigerde het godsdienstonderricht te verstrekken in de athenea. In 1854 werd te Antwerpen een oplossing gevonden, die door de Kamer op 14 februari 1854 werd aanvaard. (we willen hier verwijzen naar blz. 109 en 113 van het boek "Politieke geschiedenis van België" door prof. Th. Luykx).

Metdepenningen verklaarde, dat het openbaar middelbaar onderwijs enkel van het burgerlijk gezag moest afhangen. Geen enkel officieel toezicht van het wetenschappelijk onderwijs in de athenea kan aanvaard worden buiten het toezicht van de staat en de stad. Tenslotte moesten al de liberale kandidaten voor de gemeenteverkiezingen de verbintenis aangaan dit programmapunt te aanvaarden. Delehay, die nog in 1852 op een liberale lijst was verkozen tot volksvertegenwoordiger, verklaarde, dat hij niet de man was van één partij en wenste vrij te zijn van alle verbintenissen. Er werd nu een nieuwe kiesvereniging gevormd met Dierman-Seth als voorzitter en Delehay als lijsttrekker. In de Gentse pers werd een hevige strijd gevoerd. Le Bien Public verdedigde de conventie van Antwerpen en schreef verder, dat de kandidaten G. Callier en Dubois kandidaten waren van de krant Broedermin, "l'organe républicain-socialiste". "Les suffrages obtenus par ces deux noms au sein de l'association libérale prouvent une fois de plus que le libéralisme doctrinaire est à la veille d'être absorbé par la démocratie". (Bien Public van 26.10.1854). De nieuwe kiesvereniging zag in de lijst van Willem Tell een samenmenging van overdreven partijen, republikeinen en socialisten niet uitgezonderd. (G. v. G. van 24.10.1854). Voornamelijk drie personen moesten het ontgelden : burgemeester de Kerchove, schepen De Pauw en schepen Van Lokeren. Het herstellen van gebouwen en het kasseien van de straten werd als geldverkwisting beschouwd. Over Van Lokeren was men niet tevreden om zijn strengheid in het doen naleven van de reglementen op de beluiken. Er werden 2579 geldige stemmen uitgebracht. De nieuwe kiesvereniging, gesteund door al de katholieke kranten, won al de te begeben zetels. Onder de verkozenen ontmoeten we Delehay, Kervijn de Kolkaersbeke, Minard. Burgemeester de Kerchove, G. Callier, Van Lokeren, De Pauw werden niet herkozen.

5 November : De gasmaatschappij heeft de toelating bekomen een vierde gasreservoir te plaatsen. Er is een petitie in omloop, waarbij de herbergiers vragen de afschaffing van de verplichting een lantaarn aan hun woning te plaatsen; ook vragen ze een hervorming van het reglement op de sluitingsuren.

6 November : Als gevolg van het verzoekschrift van de studenten en van een interpellatie in de Kamer wordt te Gent een facultatieve cursus in de Nederlandse letterkunde opgericht. In zijn openingsrede verklaarde prof. C. P. Serrure : "Het wordt tijd dat de taal van het volk in de hogere standen wordt onderwezen. Andere talen leren en de landstaal verstoten zou als een loutere praalwet te beschouwen zijn. Men zou voor den vreemde willen schitteren en zijn eigen landgenoten in de duisternis en de onwetendheid laten dwalen. De Vlaamse beschaving zal ons land redden, want een volk kan niet vergaan zo lang zijn taal leeft". Op donderdag 9 november begon prof. Heremans zijn leergang in de Vlaamse letterkunde.

8 December : Heden houdt de krant "Den Vaderlander" op te verschijnen. Het blad was gesticht op 1829. Eigendom van de gebroeders Vergauwen van 1833 tot 1852, werd het overgelaten aan de maatschappij, die Le Conservateur en van af 1853 Le Bien Public uitgaf. Op 8 december verscheen de nieuwe krant "Het Vaderland", die op de persen van Le Bien Public werd gedrukt. Het was een katholiek vlaamsgezind blad, met A. Neut als voornaamste medewerker. "Het Vaderland" zou slechts een kortstondig bestaan kennen. Daarover later meer.

10 December : Men houdt zich sedert enkele dagen bezig met het plaatsen van de klokken van de beiaard. De beiaard zal de eerste maal spelen op zaterdag 16 december. In de Gazette van Gent verscheen een gelegenheidsvers van Pr. Van Duyse "Toen de beiaerd van het Gentsche Belfroot weer speelde".

17 December : De uitroeping van het geloofspunt der Onbevleete Ontvangenis is heden in onze stad op een schitterende wijze gevierd. Al de kerken waren versierd. 's Avonds waren heel wat huizen verlicht. Het bisschoppelijk paleis, Sint-Vincentius à Paulo op het Steendam, de kerk der Recolletten, het klooster van de Zusters van Liefde, de begijnhoven, het lokaal van de Grijsse Zusters en van de Predikheren deden zich vooral opmerken.

21 December : De gemeenteraad keurt een lang reglement goed. Het betreft :

- a) een aantal artikelen, waarbij bepaald wordt hoe het beerruimen door de concessiehouder moet geschieden.
- b) een artikel, waarbij verboden wordt een huis te bouwen of te verbouwen zonder dat het huis voorzien is van een ondoordringbare beerput. Tevens wordt verboden de beer te laten wegvloeien

langs de riolering of in de vaarten of kanalen.

- c) de particuliere mestrapers mogen hun beroep niet meer uitoefenen. Dit geldt echter niet voor dezen, die vorig jaar dit beroep uitoefenden. Ze moeten zich laten optekenen bij de politiecommissaris om te voorkomen, dat ze zouden worden vervangen.
- d) de overige artikels bepalen de verplichtingen van de concessiehouder voor het reinigen van kaaien, bruggen en markten en voor het ophalen van het huisvuil. Deze concessiehouder moet ook op verzoek van het college kosteloos straten en pleinen besproeien en moet daartoe over tien sproeiwagens beschikken; tevens moet hij op bevel van het college kosteloos de sneeuw ruimen.

24 December : Bericht. Te rekenen van heden zal de Gazette van Gent alle dagen verschijnen, de zondag uitgenomen. Inschrijvingen voor drie maanden voor Gent te huis besteld : 3,50 fr. Voor den buiten franco per post : 4,50 fr. De prijs van een abonnement wordt dus niet verhoogd. De Gazette van Gent is het goedkoopste dagblad van België.

Op zondag 24 december had te Gent een congres der Vlaamse toneelverenigingen plaats op initiatief van "De Taal is gans het Volk". Het congres werd gehouden in het Hof van Kortrijk onder het voorzitterschap van E. Rens en prof. Serrure. De wensen ter aanmoediging van het Vlaams toneel werden aan de minister van Binnenlandse Zaken overgemaakt.

28 December : Gisteren werd door le Septentrion een grote brooduitdeling gehouden.

31 December : Heden werd een gedenksteen geplaatst aan het Belfort langs de zijde van de schermschool als herinnering van de voltooiing van de herstellingswerken.

Om volledig te zijn zouden we nog het verschijnen van twee nieuwe weekbladen kunnen vermelden. "L'Abeille de Gand" was opgericht om de nieuwe kiesvereniging te steunen; er verschenen slechts 23 nummers. Het "Zondagsblad" opgericht door advocaat Constant Léirens zou een langer bestaan kennen, zeker tot 1888. Volgens prof. E. Voordeckers was het een politiek neutraal nieuws- enannoncenblad, dat soms belangstelling had voor de Vlaamse taalgrieven.

Een slecht jaar is ten einde. Het Liefdadigheidsbureau heeft 4870 gezinnen met 19 480 personen het ganse jaar en 780 gezinnen met 3 120 personen tijdelijk moeten helpen. In totaal 22 600 behoeftige personen of 20,5 o/o van de bevolking. Tienduizenden hebben op-

nieuw honger geleden.

Terwijl ging de Krimoorlog tussen Rusland enerzijds en Turkije, Frankrijk en Engeland verder. Op 25 oktober 1854 werden de Russen te Balaklava in de Krim door de Engelsen en Fransen verslagen, maar de oorlog zou eerst in 1856 eindigen. Het was tijdens de Krimoorlog, dat Florence Nightingale grote verdienste verwierf door de organisatie van een hospitaal.

M. STEELS

DE DONKERE KERKERS VAN HET STADHUIS

Omdat de economische crisis aldoor maar scherpere vormen aangenomen had en bijgevolg de armoede en ellende van een niet gering gedeelte van de zonder werk gevallen arbeiders en kleine handelaars op een onrustbarende wijze toegenomen was, vaardigde Keizer Karel op 7 oktober 1531 (1) een decreet uit waarbij het bestuur van de grote steden bevolen werd de bestaande "guldekens" op wier schouders tot dusverre de armenzorg berust had, van die taak te ontlasten. In hun plaats diende een enkel (meer officieel) organisme in het leven geroepen te worden.

Noblesse oblige. Keizer Karels geboorteplaats was de eerste stad die aan 's keizers bevel een gestalte gaf. Inderdaad, nog hetzelfde jaar 1531 werd de "Armen Caemer van Ghendt" boven de doopvont gehouden.

Een paar gebouwen gelegen op de hoek van de *Pisstege* (nu Stadhuisstege) en de *Corte Nuwelstege* (nu Poeljemarkt) werd ter beschikking van de nieuwbakken instelling gesteld, wier bestuur aanvankelijk uit 11 zogenaamde zeer aanbevelingswaardige burgers samengesteld was. Deze besturende burgers, regenten, voogden of gouverneurs genoemd, stelden een reglement op en lieten een stempel snijden waarmee ze zowel de alledaagse als officiële documenten konden waarmerken. Aldus werden al de door de Caemer uitgereikte broodkaarten van deze stempel voorzien. Een stempel die meteen aan de oprichting van het menslievend werk herinnert : de dooreengevlochten hoofdletters A, C en G, omlijst door de verklaring Caesare Institutent Anno 1531 en de veelbetekende verheldering Beati Misericordes. (zie afbeelding). Van de (ver)bouwgiedenis van de Caemer onthouden we alleen dat de heren regenten - het hemd is immers nader dan de rok - voor hun eigen comfort en pronkzucht in 1689

een vergaderzaal lieten bouwen welker stoffering naar geen armoe rook. Zoals men weet werd het zaaltje met zijn stoffering (meubels, schilderijen en beeldhouwwerk) in de Wereldtentoonstelling 1913 (afdeling Oude Kunst) getrouw gereconstrueerd.

In 1921 verhuisde het volledig meubilair naar het Bijlokemuseum waar men er een speciaal gebouwtje voor optrok, dit om aan dat stel kunstvoorwerpen een veilig en definitief onderdak te bezorgen. Het kost maar weinig moeite ons voor te stellen hoe de heren gouverneurs de kamer betraden, hun wijde mantels aan de kapstokken hingen en zonder hun hoeden af te nemen op de banken plaats gingen nemen. Menig 17de-eeuws schilderij laat ons de bijeenkomst van zo'n gezelschap zien; denk maar aan "Vier regenten van het Leprozenhuis" van F. Bol en aan "Drie regentessen en de binnenmoeder van het Leprozenhuis" van W. van Valckert, beide doeken berustend in het Rijksmuseum te Amsterdam.

In 1532 had de stad de "Langhe Hegghe" aangekocht met het oog op de verdere voltooiing van het op dat moment in aanbouw zijnde Schepenhuis van de Keure (2). Die Langhe Hegghe was gelegen aan de Hoogpoort, beschikte over een grote achterruit en heel waarschijnlijk over een poortje dat in de Pissestege uitgaf.

Zoals men weet kwam - voorlopig - van die voltooiing niets in huis. Inderdaad zal men pas in 1560 die achterruit opofferen om op de aldus vrijgekomen plek een tamelijk ruim vertrek op te trekken. De Staten van Vlaanderen, het bestuurscollege van het graafschap, die financieel tussenbeide gekomen waren voor het bouwen van de *kelder*, schaften zich meteen al de gebouwen aan die de oostzijde van de Pissestege vormden. Natuurlijk behalve die welke betrokken waren door de Caemer.

Van 1682 tot 1728 verzezen dan met horten en stoten de lokalen waarin de Staten hun verschillende diensten onderbrachten. Waarvoor deze evenwel geen plaats gehad hadden, was een gerieflijke, comfortabele ruimte waarin ze hun vergaderingen konden houden. Om dit mogelijk te maken stond de stad hun het in 1560-63 gebouwd zaaltje af.

Beschikten de Staten nu vrijelijk over genoemd zaaltje - voortaan Ledenkamer genoemd naar de leden van die Staten, zijnde de geestelijkheid, de goede steden Gent, Brugge en Ieper en het Brugse Vrije, tegenwoordig bekend als Collegezaal, vroeger Commissiezaal, het gebruik van de kelder bleef een voorrecht aan de Schepenen verleend. In feite was de bestemming van deze kelder reeds bekend vóór men hem ging bouwen (1560) : een pijnkelder en 2 mindere vertrekken

die we voorlopig cellen zullen noemen, zouden erin geïnstalleerd worden. De pijnkelder (9 m x 4,5 m) (3) mocht over geen enkel vensterraam, hoe miniem ook, beschikken. Uiteraard totaal afgescheiden van de buitenwereld, want gelijksoortige oorden liet men wegens de er geslaakte kreten en vloeken niet aan de openbare weg palen. Al wat er in deze spelonk verricht werd, zowel het werk van de scherprechter als dat van de alles noterende secretaris, diende te gebeuren bij wat weifelend, walmend en dansend kaarslicht. Vraag maar eens aan Mast en Danneels hoe angstaanjagend de kennismaking met de diabolische combinatie duisternis-kaarslicht-schaduwenspel geweest is. (4)

Wat de zg. *cellen* betreft, het is over die vertrekjes dat we het in onze uiteenzetting hoofdzakelijk zullen hebben.

Had de Caemer tot taak de heersende armoe te lenigen door het uitdelen van voedsel, brandstof, kleren en een enkele maal van klinkende munt, tegelijkertijd had ze een heel wat zwaardere opdracht uit te voeren, met name de beteugeling (en bestraffing) van de door de armoe uitgelokte, met de dag erger wordende bedelarij.

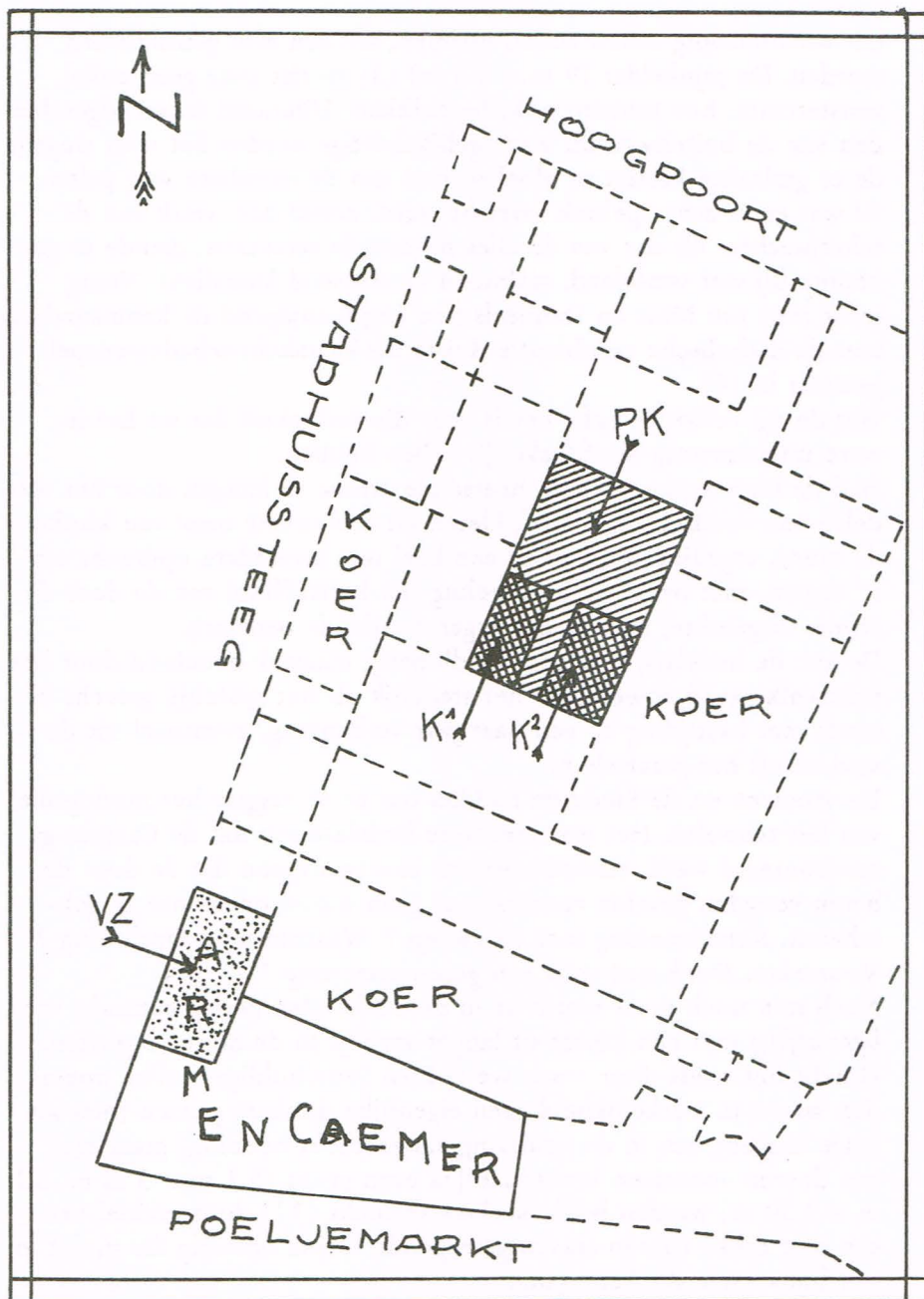
De aan de bedelarij verwante landloperij, meestal beoefend door het mansvolk, werd zowel door het stedelijk als het grafelijk gerecht bestraft met kastijding en een paar jaar verbanning, eventueel uit de stad of uit het graafschap.

De vrouwen en de kinderen hadden om zo te zeggen het monopolie van het schooien. Het was met deze bedelaressen dat de Caemer geconfronteerd werd. Haasten we ons aan te stippen dat de door de heren voogden gevelde vonnissen er geen waren om ermee te gescheren. Kennismaking met de zweep? Waarom niet. Opsluiting? Voorzeker. *Doch wat voor een gevangenzetting!*

Noch min noch meer wordt er in de oorkonden gewag gemaakt van *bestrafing* met een korter of langer verblijf in de *donkere putten*. U hebt het reeds door: wat we zoëven (onschuldige) cellen noemden waren in werkelijkheid geen eigenlijke donkere putten (met als enige toegang een in de zoldering aangebracht opening) maar met van deuren voorziene kerkers. Bijna even groot (5,1 m x 3 m en 5,1 m x 3,30 m) werden beide kerkers verlucht (?!) door middel van een met dikke ijzeren staven gewapende kleine opening die uitgaf in een bijna even donkere gang.

De eerste (en laatste?) die over de donkere kerkers geschreven heeft is Alfons van Werveke (5).

De Armen Caemer die sedert de Franse Overheersing (wetten van 16 vend. en 7 frim. van het jaar V; = 17 okt. en 27 nov. 1796) Bureel

Schetsmatige plattegrond van het westelijk gedeelte van het Stadhuis. Weergegeven zijn : gestippeld de Vergaderzaal van de Armen Caemer; gearceerd de kelder van de Ledenkamer; enkel de Pijnkelder; dubbel de 2 DONKERE KERKERS.

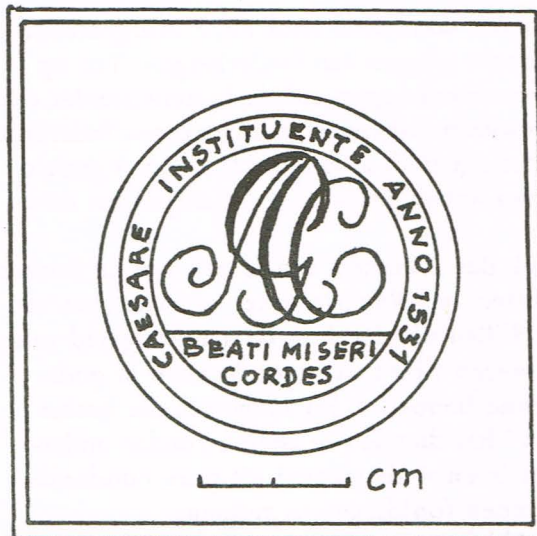
van Weldadigheid (6) geworden was, werd eind 1902 overgebracht naar een meer geschikt gebouw gelegen aan Onderbergen. Tot op die gedenkwaardige datum vermocht geen enkele buitenstaander een oogslag te werpen in die gewezen Caemerse gevangenissen. Inderdaad gewezen aangezien ze op dat ogenblik al lang buiten dienst gesteld waren, mogelijk op bevel van keizer Jozef II, waarschijnlijker door de Republiek in 1796.

Als enig "meubel" bezat elk der 2 kerkers een in een van de hoeken gemetseld "gemak" dat, vertelt ons Van Werveke, voorzien was van een dikke, ijzeren rooster. Willen of niet doet de aanwezigheid van die "gemakken" een paar vragen rijzen. Waartoe kunnen in godsnaam die roosters wel gediend hebben? En aangezien die beslist ongemakkelijke "gemakken" het dienden te stellen zonder onderaardse afvoerriolen zal men (men = de gasten) uit pure noodzaak verplicht geweest zijn de stenen (on)dingen te ruimen.

Zolang de kerkers door middel van bovengenoemde getraliede openingen in verbinding stonden met de halfduistere gang kon men nog van een schijn van verluchting spreken, doch toen op een niet nader te bepalen ogenblik de openingen dichtgemaakt werden, kreeg kerker 2, dus die gelegen kant koer, een luchtkoker. Werd te dier gelegenheid kerker 1 gesupprimeerd aangezien die volkomen ingesloten was? Veel later (wanneer, geen idee) voorzag men kerker 2 alsook de pijnkelder van enkele vierkante roosters die uitkwamen (en nog uitkomen) op de koer, iets boven het niveau van deze binnenplaats.

We schreven dat het in hoofdzaak kinderen en vrouwen waren die kennis maakten met de donkere kerkers. In 1602 werden 4 jongens en 1 meisje uit de stad verbannen na vooraf verschillende dagen in de kerkers doorgebracht te hebben. In 1606 was een 13-jarige knaap in het Groot Begijnhof gaan bedelen. Ook hem kostte dat avontuurlijke een verplicht verblijf naast de pijnkelder. Een beslist langer verblijf zal hetzelfde jaar een schooieres gekend hebben die niet alleen wegens bedelarij maar bovendien wegens het te vinden leggen van haar 4 maanden oude baby. Occasioneel stopte men ook andere dan bedelaars in de Caemerse gevangenissen zoals bij vl. in 1638 toen een aantal Ierse krijgsgevangenen voor wie de Schepenen van de Keure waarschijnlijk in het Sausselet geen plaats gevonden hadden, er hun (blijde?) intrede mochten in doen. Iemand die een van de kelders van het Stadhuis bewoonde gelastte zich met het uitreiken van eten en drinken (lees water en brood) aan de gevangenen.

Mocht het gebeuren dat u verontwaardigd bent over de onmenselijke behandeling waarvan die kinderen en die jonge vrouwen het voor-

Stempel die gebruikt werd om o.a. de broodkaarten te stempelen.

ondeugende kuldertjes gedurende weken, soms maanden lang opgesloten werden. Hokken waarvan het enig meubilair bestond uit halfrotte bussels stro. Hokken die niet zelden opgezocht werden door ratten (Schelde !). Hokken die - natuurlijk - broeinesten van allerlei ongedierte waren. En zeggen dat de kuldersschool - inmiddels wezentehuis geworden - die meer dan bedenkelijke praktijken in stand hield tot veel jaren na Napoleons nederlaag ! (7).

Is het niet om u met verbazing af te vragen hoe de per definitie deugdzame heren voogden van zowel het knegtjenshuis als van de Caemer de beoefening van de hun zo dierbare weldadigheid en barmhartigheid konden te zaam rijmen met de manier waarop ze de hun toevertrouwde weerloze kinderen omgingen ?

Vooraleer mijn verhaal te besluiten dit nog. Na de vernieuwing van het College van Burgemeester en Schepenen werd van die Overheid een groepsfoto gemaakt. Deze heuglijke gebeurtenis had plaats in de gewezen Ledenkamer - nu Collegezaal -. Welnu, welk van die 9 heren en 2 dames is zich bewust geweest van het feit dat nauwelijks een timmermansmeter onder de vloer van de zaal zo lang en zo dikwijls de hevigste fysieke en geestelijke pijnen werden geleden ?

werp waren, vergeet a.u.b. niet dat een in het geheel niet bedelende of landlopende jeugd er niet beter aan toe was. In dat geval waren o.a. de jongens die een tehuis (! ? !) gevonden hadden in de armen-school beter bekend als knegtjensschool of kuldersschool gelegen op de plaats waar men de Nat. Bank opgetrokken heeft. Ook deze "weldadigheids" inrichting had men voorzien van vochtige en niet verluchte hokken, hokken waarin ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

ondeugende of vermeend

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

- (1) Prof. Dr. J. Dhondt in "Gent", Antwerpen, 1947, situeert de gebeurtenis in 1534. Zonder enige twijfel een zetfout.
- (2) Frieda Van Tyghem, "De Bollaertskamer" in "Vlaanderen", nr. 153 blz. 218-221.
- (3) Lievevrouw-Coopman, "Eene Bladzijde uit de Geschiedenis van het Oud Strafrecht in Gent", aanvullende nota, in "Oostvlaamse Zanten", 1941, blz. 157-160, met plattegrond.
- (4) Over het proces van dat paar misdadigers (1763) zie Ghendtsche Tydinghen, 2de jg., blz. 121-127 en 137-143. In voetnoot 2 is de mening te kennen gegeven als zou de pijnkelder zich bevonden hebben onder de gewezen kapel (nu trouwzaal). Die foute voorstelling zetten we nu recht.
- (5) Alfons van Werveke. De Donkere Putten van de Armenkamer in "Volksbe-lang", 20-2-1903. J. E. Nève, Gand sous la Domination française, Gand, 1927, blz. 242, wijdt al met al een paar regels aan het geval : "deux prisons destinées à recevoir (! ? !) ceux qui s'obstinaient à trouver dans une mendicité injustifiée leurs moyens d'existence".
- (6) Wet van 1925 (wet van 10 maart) vervangen door de C(ommissie) O(nderstand). Deze naam zal in 1977 de plaats moeten ruimen voor O(penbaar) C(entrum) M(aatschappelijk) W(elzijn).
- (7) Zie "De Kuldersschool" door R.M. in "De Gentenaar" van 12 tot 18 nov. 1959.

GENT IN 'T BEGIN VAN DE TWEEDE HELFT DER 19° EEUW

NOOT

In de zesde jaargang van G. T. worden de gebeurtenissen, die te Gent voorvielen tussen 1852 en 1857 verteld. We denken, dat de lezers belangstelling zullen hebben voor de beschrijving van Gent in deze periode. De tekst is ontleend aan "Gentsch Museum Geschiedkundige en Anecdotische Aanteekeningen" door H. Keurvets (Nieuwe Reeks 1913). H. Keurvets (Gent 1852-1933) was hoofdredacteur van de Gentse kranten "Vaderland" en "Het Volksblad".

De straat waar ik nu woon is ook de straat waar ik mijn kinderjaren heb doorgebracht, waar ik onze zo gewaardeerde Gentse historie- en kroniekschrijver Prosper Claeys leerde kennen als gebuur, toen hij zijn diploma als advocaat verwierf, terwijl ik nog op de schoolbanken zat. Het was in de jaren 50. Gent had ten dien tijde een gans ander uitzicht dan heden ten dage, een uitzicht waarvan de nieuwe generaties zich onmogelijk een gedachte kunnen vormen. Wij hadden te dien tijde nog het vizioen van het oude Gent. Het is zeker wel de indruk van dit vizioen die ons aanzette - de heer Prosper Claeys, met veel meer talent, geleerdheid en bevoegdheid dan ik er zou durven

inroepen - het oude Gent nader te leren kennen en onze impressies en aantekeningen ten believe der belangstellende stadgenoten in druk uit te geven.

Gent was nog voor een deel omringd van zijn oude vesten, muren en grachten. De stadspoorten en het octrooi bestonden nog. Het middenpunt van Gent was een doolhof van smalle straten en grachten. Van de Ottogracht naar het Gravenkasteel vaarde men onder zeven brugskens, op sommige plaatsen langs overwelfde grachten, onder de huizen. Om op de titel van Gentenaar aanspraak te mogen maken, moest men onder de zeven brugskens gevaren hebben, en dit was geen kleine zaak, want men stelde zich in gevaar de alles behalve welriekende inhoud der in de grachten uitlopende versterfputten en gemakhuizen der aanpalende woningen op het lijf te krijgen. Nu is het voldoende een nacht opgesloten te worden in 't Rolleken (vroeger in de Mammelokker) om als "vrije Gentenaar" aangekend te staan.

Hoevele Gentenaars herinneren zich de weg naar het station van aan de Watermolenbrug, langs een doolhof van smalle kronkelende straten en grachten ! (Met Mooihoveken !).

De Kouter was nog omringd met aan arduinen stijlen vastgemaakte ijzeren kettingen, voor de paardenmarkten welke er gehouden werden en in de aard van de afsluitingen welke thans de Beestenmarkt versieren. Op de Kouter hadden ook de militaire paraden plaats. Wij hebben het vizioen bewaard van een revue over het alhier in garnizoen liggende regiment kurassiers, wier helmen en kurassen glansrijk schitterden onder de zonnestralen.

Het is ook op de Kouter dat alle woensdagen, 's avonds, voor d'ure van 't appel, de trommelaars en trompetters van 't garnizoen bijeenkwamen om al spelende terug naar de kazerne te trekken. De retraite, of "taptoe", gelijk men het noemde, was een pret voor grote en kleine kinders en niet het minst voor de straatbengels van de St.-Pieterswijk die de "taptoe" zeker in meer schilderachtige wanordelijkheid en rumoermaking volgden dan de jonge figuranten die met de opkomende en afgaande wacht zoveel lokale en muzikale kleur geven aan het eerste bedrijf van "Carmen".

Op het uiteinde van de Kortrijksestraat en van de Heuvelstraat waren de stadspoorten. Daarbuiten kwam men in volle veld. Om van de Heuvelpoort met hare lage octrooikantoren naar de herberg "De Vier Winden" te gaan, moest men over de met ijzeren kettingen bespannen vestingsbrug, langsheen het exercitieplein van de mineurs (de Génie, te dien tijde gelegerd in de kazerne St.-Pietersplein, nu in gar-

nizoen te Berchem-bij-Antwerpen) en dan langs een korenveld. De stadsmuur liep daar met een gracht naar de Schelde tot aan het schilderachtig schildwachthuisje, het enigste dat van onze "Oude Vesten", bewaard gebleven is. Om van daar naar Terplattenkaai of naar den St-Lievenslaan te geraken, waar zich het militair poer-magazijn bevond in een eenzaam gebouw, moest men zich laten over-zetten.

Van aan de Kortrijksepoort en het octrooi (nagenoeg op de plaats waar zich nu het koffiehuis "De Karpel" bevindt), waren er langs de ene kant van de baan tot aan "De Oude Barrière" geen huizen. Enkel een hofstedeken en een molen. De glacis, 't is te zeggen, de met bomen beplante gronden van de Citadel, leidende naar de talus en verschansingen, waar het wemelde van wilde konijnen, strekten er zich uit op dezelfde lengte nagenoeg als heden het Stadpark. Buiten de Brugsepoort, op het einde van de Phenixstraat, kwam men in 't open veld en trof men slechts enige kleine huizen, boerderijen, enkele buitentjes met hovingen en de gekende ginguette "Den Hulstenboom" aan, daar waar nu, tot bij het grondgebied van Mariakerke, een gans nieuwe stad verrezen is, want de wijk der Brugsepoort telt alleen meer inwoners dan menige stad van tweede en derde rang. Er waren in Gent noch trams, noch fietsen, noch auto's te zien. De diligentien, evenals de bargië - zo noemde men de grote boot die regelmatig dienst deed op Brugge, voor reizigers en koopwaren, - waren nog in volle fleur.

Voor kleine burgers en werklieden was de *char-à-banc* een uitgave van luxe bij trouwfeesten, terwijl heden ten dage de geringste arbeider zich gedeconsidereerd acht, wanneer hij naar 't stadhuis niet kan rijden met minstens drie koetsen, elk met een koppel paarden bespannen. Er er zijn er zelfs, in deze eeuw van democratie, die de livrei eisen voor de cocher van de bruid.

Al de werklieden droegen blauwe kielen en klompen. Zelfs de kinderen van kleine burgers en neringdoenden gingen met holleblokken naar school. Ik heb er gedragen in mijn jongste kinderjaren. Buiten de burgerij was de manshoed een zeldzaamheid. De kleplak of pet werd algemeen gedragen. De tjeepmuts, welke men tot over de oren kon trekken, werd ook nog veel gedragen. Zij komt heden terug in de mode voor de kinderen.

De meeste vrouwen van de lagere standen droegen tullen meer of min met lint en bloemen versierde mutsen, kapmantels in de winter, kapeliënen in de zomer. De netjes gestreken voorschoot met boezelaar paste nog bij het zondagtoilet. De dames droegen strooien kap-

hoeden als vijgekabazen, cachemiren chals, groot genoeg om er twee bedden mede te dekken, omslaande over de schouders en zich breed uitzettende over de wijde krienoliënen, waaraan onze moeders het uitzicht te danken hadden van wandelende ballons.

De deftigste burgers zegden dan niet dat zij op "café" gingen, maar op "staminet". De liters en halve liters waren toen nog in gebruik en men schonk het bier uit in tinnen kroezen. Leuvens bier, schuimend en opborrelend gelijk champagne en Peterman, opgediend in stenen kruikjes, vormden met de lekkere Gentse uitzet het bier in de mode van die tijd.

Men kende geen Duits of geen pseudo Beiers bier. Men dronk genever in maatjes en halve maatjes, wat later, met de verhoogde prijzen "een gendarm" en een "halve gendarm" werd genoemd.

Op zondagen, maandagen en feestdagen, ontmoette men veel cocoverkopers. Zij deden, naar het schijnt, goede zaken.

In alle staminets - er waren er vele nog met de gewone keukenstoof in plaats van kachels - trof men op de tafels de koperen vuurpot aan met de brandende houtskool, om de pijpen te aansteken en, aan de muur, naast de toog, de blikken koker met de lange solferpriemen. Menige herbergen waren nog verlicht met kaarsen, staande in hoge houten of koperen kandelaars.

In andere herbergen alsook voor de verlichting van de meeste winkels, gebruikte men de rechtstaande vetolielampen, met schuivende reservoir, meest in 't koper.

De herberg "Frascati", zo gelukkig en getrouw gereconstitueerd op de laatste groete tentoonstelling van bloemen in het Casino (100e verjaardag der Gentse bloementoonstellingen) was het getrouw afbeeldsel van menige deftige burgerstaminets van over vijftig jaren. Man had geen idee van pracht gelijk b.v. in het "Café des Arcades", de "Grand Café", "Ganda", enz.

De opvatting van pracht verandert zeker ook wel met de jaren. Toen, iets meer dan vijftig jaren geleden, het chalet van de nu verdwenen Gentse Dierentuin opgericht werd, sprak men ervan als van iets buitengewoon merkwaardigs. De Parijzer illustratiën wijdden er artikels aan en gaven er afbeeldingen van.

Herinnert gij u de fabriek van M. de Bast-de Hert, welke zich bevond, daar waar nu de blok huizen gevormd is tussen de Coupure, Yperstraat en Ypersteeg ? Toen deze fabriek (in 1829 ?) opgericht werd, hoge platte muren, op de vijf verdiepingen doorstoken met vierkante vensters zonder enig cachet, kon men in een plaatselijk blad lezen dat het een monument was "met zoveel pracht vervaardigd, dat een

vreemdeling die het beschouwt, zou geloven dat het voor een prin-senwoning bestemd was" ! De zeer gewone schouw noemde de redacteur "eene schone en prachtige colonne" !

Toen de Hoornstraat, zo smal als de Donkersteeg, verbreed en het smal houten brugje, door de nieuwe Predikherenbrug vervangen werd, noemde men deze laatste brug iets prachtigs ! En wat is zij nu, vergeleken bij de Verlorenbroodbrug en bij de St.-Michielsbrug !

Hoevele nog in leven zijnde Gentenaars hebben de Coupure gekend, toen er langs de rechter oever, buiten de twee grote suikerrafinaderijen, een olieslagerij en de katoenspinnerijen de Bast-de Hert en Story en Verspeyen slechts enkele burgershuizen en herbergen aangetroffen werden, zich afwisselend met groentekwekerijen, met lusthofjes en "pied-à-terre" terwijl langs de linker oever, van aan het smal en ommuurde Bijlokestraatje (nabij de Verlorenbroodbrug, waar zich een houtzagerij bevond) tot aan de tegenwoordige Bijlokestraat, zich de stadsentrepots uitstrekten, waar tussen in, het Blindhuis werd opgericht ? Wie herinnert zich de kraan in vorm van T, nabij het Blindhuis, waarmede de koopwaren uit de schepen werden gehaald, à *force de bras*, waar zich soms tien à vijftien stukwerkers moesten aanleggen om grote arduinstenen of andere zware lasten op de kaai te hijsen.

En de Coupure was te dien tijde, meer nog dan de *Kouter*, de prachtigste en meest bezochte wandeling van Gent.

Wie herinnert zich de zo schilderachtig gelegen en met grachten omsloten Bijlokemeers, waar zich de gaaipers bevond der aloude handboogschuttersmaatschappij St.-Sebastiaan, in een middeleeuws kader, waaraan het oude kerkje der Bijloke, de gebouwen van 't oud-Mannekenshuis, de blinde muur lopende naar de Bijlokevest en uitkomende aan een houten poort of hekken, benevens een paar oude huizen der Godshuizen met hun trapgevels, zoveel cachet gaven ?

Wie herinnert zich nog het Zomerlief, met "longchamps", waaraan al 't gerij van Gent deelnam, om in groot gala langs de Coupure, de Brugse vaart en de Nieuwe Wandeling te defileren ? Niet alleen zag men er vele cavaliërs en amazonen, maar menig prachtig herenrijtuig, naar de oude trant met vier paarden ingespannen, de geleiders in postillon, de teugelhouder met driestek en witte pruik op het hoofd en gegaloneerde frak, de lakeien statig rechtstaande achter de koets.

En wie herinnert zich de gebuurtenachtwakers, met hun lans en lanternen, ook soms gewapend met een sabel en vergezeld van een hond, die alle uren driemaal moesten roepen : "Wacht uw vuur- en kaarslicht wel, de klok slaat ... ure" zo dat de dieven verwittigd wa-

ren en zich in tijds uit de voeten konden maken, terwijl de kinderen uit hun slaap gewekt werden en van angst de dekens over het hoofd trokken, want men maakte ze bang voor de nachtwakers gelijk voor "peere-baboe" !

Die tijd is lang voorbij en het staat ons nochtans alles nog zo levendig voor de ogen !

H. KEURVELS

LOUIS VAN HOUTTE

De naam Louis Van Houtte zegt niet zo veel meer aan veel Gentenaars; toch is hij de man, die wijd en zijd de roem van de Gentse bloemisterijen heeft verspreid.

Louis Van Houtte werd geboren op 29 juni 1810 te Ieperen als zoon van een aannemer. Hij verloor nog jong zijn vader. Op vijftienjarige leeftijd zond zijn moeder hem naar Parijs, waar hij studeerde aan het Institut supérieur de Commerce, werkte daarna wat in Frankrijk en was in 1830 terug in ons land. Te Brussel nam hij deel aan de Belgische omwenteling en werd bediende bij het Voorlopig Bewind. Van nu af betuigt Van Houtte een warme belangstelling voor planten en in 1833 sticht hij het tijdschrift L'Horticulteur Belge. Hij wordt belast met een zending naar Zuid-Amerika voor het verzamelen van planten en zaden en vertrekt te Antwerpen op 5 januari 1834. De reis duurt twee jaar en begin 1836 is hij in België terug. Het is practisch onmogelijk ons de omstandigheden van zo'n tocht in 1834 voor te stellen. L. Van Houtte brengt ons het verhaal van die reis in La Flore des Serres deel 3 en 4. Op die reis heeft hij honderden planten en zaden verzameld, die opgezonden worden naar de Botanische tuin te Brussel. Terug in ons land wordt Van Houtte directeur van de Botanische Tuin te Brussel. Hij wil echter op eigen vleugels vliegen; hij komt in contact met de bloemist Alex. Verschaffelt en in 1839 richt hij samen met Papeleu een bloemisterij op te Gentbrugge. In 1845 eindigt de samenwerking met Papeleu, die te Wetteren een boomkwekerij opricht. In januari 1845 verschijnt het eerste nummer van "La Flore des Serres et des Jardins de l'Europe". Het tijdschrift wordt uitgegeven in drie talen, een jaarabonnement kost veertig frank. Spoedig telt het tijdschrift duizend abonnementen. Elke maandelijksse aflevering telde acht gekleurde platen;

in totaal verschenen 23 delen elk van 366 bladzijden. Van Houtte richtte een lithografie op verbonden aan de bloemisterij. "D'un autre côté, mais à la suite de ces ateliers et dans une salle de 41 mètres de long sur 5 de large, deux imprimeurs-lithographes, plus d'une centaine de jeunes garçons coloristes, organisés pour ainsi dire en enseignement mutuel, sous la direction de Mr. L. Stroobant, sont occupés, dans le plus profond silence, au colorage de la Flore." J. Machiels zegt ervan "De kwaliteit van de tekening, de lithografie, de kleur en de afwerking zijn uitstekend. Het tijdschrift heeft de roem voor de Belgische lithografen verworven". (1)

In 1849 wordt door Van Houtte met de steun van minister Ch. Rogier, die hij kende van de Belgische omwenteling het Institut Royal d'Horticulture opgericht. Het eerste jaar worden 24 leerlingen aanvaard. De school zal honderden leerlingen vormen, waaronder Hubert Van Hulle, Fr. Burvenich; Ed. Pynaert, die in binnen- en buitenland belangrijke posten zullen bekleden en de roem van de Gentse tuinbouw zullen verspreiden.

LOUIS VAN HOUTTE.

Het bedrijf nam meer en meer uitbreiding; uiteindelijk zal de bloemisterij een oppervlakte beslaan van dertig ha. en tachtig grote serres tellen. Van Houtte belast reizigers met het opzoeken van planten : A. Papeley trekt naar de Maleise archipel en naar Guatemala, Warscewicz naar Venezuela en naar Honduras, H. Kegel naar Guyana, W. Ackerman naar Angola. Van Houtte won honderden medailles op tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Hij was in correspondentie met talrijke geleerden in vele landen.

De bloemenkwekerij was vermaard door het scheppen van een massa hybriden en variëteiten. Voornamelijk voor de gladiolen, waaronder de *gladiolus gandavensis*, voor de azalea's, de rododendrons, de begonia's en de amaryllis was de bloemisterij beroemd. Ook bolplanten zoals de hyacint, de narcis, de crocus en de tulp werden gekweekt. In 1850 was de bloemisterij Van Houtte de eerste op het vasteland, waar de prachtige *Victoria Regia* tot bloei kwam; hiervoor was een grote warmwaterserre gebouwd. De catalogus van de firma werd dikker en dikker en vermeldde duizenden planten. De bloemenkwekerij genoot de belangstelling van honderden bewonderaars en werd onder meer bezocht door koning Leopold, door de koning van Portugal, de keizer van Brazilië, de koning van Nederland en van Wurtenburg.

L. Van Houtte was ook nog gedurende 22 jaar burgemeester van Gentbrugge; onder zijn bestuur werden twee scholen, het gemeentehuis en de nieuwe kerk gebouwd en talrijke wegen aangelegd of verbeterd.

In 1871 werd de "staats Hovingbouwschool" overgebracht naar de Kruidhof van de hogeschool (de huidige Baudelotuin) onder het bestuur van prof. J. Kickx.

Van Houtte stierf plots op 9 mei 1876. Onmiddellijk werd een comité gevormd om een monument op te richten. Het beeld, werk van de kunstenaar Paul de Vigne, stelt de tuinbouw voor, die het borstbeeld van Van Houtte kroont. Het monument werd ingehuldigd op 17 augustus 1879. In juni 1910 werd door het gemeentebestuur van

Gentbrugge een groot feest ingericht ter herdenking van de geboorte van L. Van Houtte. Ter herinnering werd een herdenkingsplaat, werk van Geo Verbanck en Valentin Vaerwijck, op het monument aangebracht.

In 1889 werd de Société Anonyme Horticole Louis Van Houtte, gevestigd oude Brusselsesteenweg, opgericht. Later werd de bloemenkwekerij overgebracht naar De Pinte. De gronden werden later aangekocht door het stadsbestuur van Gent en worden thans gebruikt door de dienst der plantsoenen.

M. VANBERGHEN

NOOT

(1) Gent. Duizend Jaar Kunst en Cultuur. Deel II blz. 109.

DE OUD-WAPENBROEDERS VAN HET KEIZERRIJK

In zijn werk "Notes et Souvenirs" verstrekt Pr. Claeys interessante gegevens over Gentenaars, die dienden in het Frans leger tijdens de republiek, het consulaat en het keizerrijk (1793-1815).

Clump ging bij het leger in 1789 als gewoon soldaat van het 24° infanterieregiment. Hij nam deel aan al de veldtochten tot 1814 en werd kapitein-adjutant-majoor. Daarna nam hij dienst in het leger van het Verenigd Koninkrijk (1814-1830) en ten slotte in het Belgisch leger, waar hij bevorderd werd tot generaal-majoor. Koning Leopold I beschouwde hem als een persoonlijke vriend, omdat Clump, die het garnizoen te Oostende beval, de eerste hogere officier was waarmee Leopold I in contact kwam bij zijn aankomst in België (De Panne).

Ook L. Van de Poele kan vermeld worden, die diende in het 6° regiment huzaren vanaf 1803. Krijgsgevangen genomen in 1812 verbleef hij drie jaar als krijgsgevangene in Rusland. In 1830 werd Van de Poele benoemd tot commandant van de brandweer te Gent.

Constant de Kerchove de Denterghem werd vrijwilliger bij het regiment jagers te paard in 1810. Hij verliet het leger in 1814 met de graad van adjudant-majoor. Later werd hij voorzitter van de Oud-Wapenbroeders van het keizerrijk. De lezers weten, dat Const. de Kerchove burgemeester van Gent was van 1842 tot 1854.

Marie Schellinck mag natuurlijk niet vergeten worden. Met haar echt-

genoot De Jaegher nam ze dienst in het leger in 1792 en nam deel aan de veldtochten in Nederland, Italië, Pruisen, Rusland, Oostenrijk en Polen. De Keizer bevorderde haar tot onder-luitenant op het slagveld. Ze werd verschillende malen gekwetst en ontving het erelegioen in 1808. Tijdens het bezoek van Napoleon aan Gent in 1810 schonk de keizerin Marie-Louise aan mevrouw De Jaegher-Schellinck een zijden kleed, een broche en een paar oorringen. Ze ontving jaarlijks een pensioen van 700 F. Marie Schellinck bezocht nu en dan de schouwburg in haar zijden kleed versierd met het kruis van het erelegioen. Ze stierf in 1840 en was toen 83 jaar.

Haar dochter Jeanne De Jaegher kreeg een huwelijksgeschenk als "rosière". De krant "Journal du Département de l'Escaut" van 27 november 1812 schreef het volgende : "L'administration vient de faire choix d'une rosière, qui sera dotée le jour anniversaire du couronnement de l'empereur : ce sera Mademoiselle De Jaegher-Schellinck. L'époux qu'elle s'est choisie est un jeune et brave militaire couvert d'honorables cicatrices et récemment réformé. Il se nomme Pierre Paul Van Steenbrugge." Het huwelijksgeschenk bedroeg 600 F betaald door het stadsbestuur.

De leden van de maatschappij van oud-wapenbroeders van het keizerrijk noemden zich Napoleonisten. Ze hadden voor leuze "Soldats, vous avez rempli mon attente". Bij de stichting telde de vereniging 300 leden. De vergaderingen werden gehouden in "Café Flora" in de Holstraat, later in St. Jacobs, Kleine Botermarkt, in "Rotterdam" op de Koornmarkt, in "Artevelde" op de Vrijdagmarkt en in "De Papegaai" in de Kammerstraat. Stilaan zal het aantal leden verminderen. In 1852 waren er nog 150 leden, in 1862 54 leden en in 1872 19 leden. In 1874 bleven er nog twaalf leden; de vereniging werd opgeheven in 1874. Op het kerkhof van Sint-Amandsberg (het campo santo) staat een monument als herinnering aan de Napoleonisten. Uit een brief, die ik op 29 juni 1973 van de generaal op rust Codechèvre ontving, blijkt, dat het erelegioen oorspronkelijk een militair eretecken was. De promoties in het erelegioen van burgers waren zeldzaam. Onder de titularissen vond ik inwoners van Gent, Sint-Niklaas, Oostende, Brugge, Hulst, Cadzand, Groede. Het zijn meestal burgemeesters en bevorderd om de openbare functie, die ze bekleedden en vermoedelijk "wat collaborateur".

E.T.

DE EERSTE ELECTRISCHE HORLOGES TE GENT

Einde 1851, toen schepen N. De Pauw naar het stadhuis ging, bleef hij verwonderd staan voor het uitstalraam van horlogemaker Charles Nolet in de Mageleinstraat : op het raam was een uurwerk met wijzerplaat en wijzers bevestigd, dat leek te werken zonder een mechanisme. De schepen ging de winkel binnen en vroeg aan Nolet om uitleg. De zaak was eenvoudig : het uurwerk was met een elektrische draad verbonden aan een moederklok. Na een gesprek in het college ontving Nolet de toelating een elektrisch uurwerk te plaatsen aan de lantaarn rechtover zijn woning, namelijk op de hoek van de Mageleinstraat en de Bennesteeg. Begin 1852 was het uurwerk geplaatst. Begrijpelijk lokte het mechanisch uurwerk een massa nieuwsgierigen. Op 7 januari 1853 nam Nolet een brevet op zijn uitvinding. Op 19 maart 1853 gaf de gemeenteraad aan Nolet de opdracht honderd elektrische uurwerken te plaatsen : in 1853 moesten vijftig horloges worden geplaatst. Als ze voldoening gaven zouden in 1854 nog eens vijftig uurwerken geplaatst worden. De prijs bedroeg zeventig frank per uurwerk aan een lantaarn en tachtig frank voor de overige. Het toestel, dat de uurwerken deed werken, werd geplaatst in het belfort. Tijdens de gemeenteraad van 6 december 1854 werd besloten als dank aan Nolet een gouden medaille te overhandigen. Dit gebeurde dan op 16 maart 1855. Op de medaille werd de volgende tekst graveerd :

Aen stadshorlogiemaker, Karel Nolet, die de electriciteit de eerste in 't groot heeft toegepast op de uerwijzers in stadlanteernen gesteld. Bij besluit des raeds der stad Gent van VI decm. MDCCCLIV.
Fides et amor.

Na deze geslaagde proef ontving Nolet de opdracht openbare uurwerken te plaatsen te Brussel en te Marseille.

In 1854 richtte Nolet in de Schouwvagersstraat een ijergieterij en een atelier voor metalen constructies op. In 1856 nam hij zijn ontslag als stadsuurwerkmaker en werd opgevolgd door Ch. van Lancker. In 1871 verhuisde Nolet zijn gieterij en zijn werkplaats naar de Keizerpoort (het huidige Keizerpark). Later werd dit de werkplaats L. de Nobele-Nolet, die zeker nog gekend is door enkele leden van G.T. Ook het maken van het uurwerk op het Belfort werd aan Nolet toevertrouwd. Nolet stierf te Gent op 6 september 1887 in de leeftijd van 69 jaar.

Nolet had natuurlijk een aantal nabootsers en namakers. Zo werd in

1856 op de Pont Neuf te Parijs door de Parijse uurwerkmaker Louis Bréguet een electricch uurwerk geplaatst en in Frankrijk werd hij als de uitvinder beschouwd. Het stadsbestuur van Gent verhaastte zich mede te delen, dat de ware uitvinder de Gentenaar Nolet was.

M. VAN GENT

BRONNEN

Naast de Gazette van Gent en de Verslagen van de gemeenteraad ook het artikel van Prosper Claeys : Nolet et les premières horloges électriques in "Notes et Souvenirs" deel III.

HET TOREKEN

Het Toreken, gelegen op de Vrijdagmarkt, diende nooit als vergaderplaats van de Collatieraad (= soort gemeenteraad) zoals lang werd verondersteld. Het gebouw werd echter wel Collatiezolder genoemd. Het Toreken was oorspronkelijk het lokaal van de nering van de huidvetters. Het was in het begin een houten gebouw, dat later door het huidige gebouw werd vervangen. Volgens de stadrekeningen gebeurde dit omstreeks 1451. De toren werd opgetrokken in 1483. De eerste en de tweede verdieping bestonden slechts uit een grote zaal. In het midden van de 16° eeuw werd het uitspringend deel langs de Vrijdagmarkt bijgebouwd. Na de gebeurtenissen van 1539 werd het Toreken, zoals de andere goederen van de neringen verkocht. Het gebouw werd verdeeld in drie woningen.

In 1814 liet de eigenaar de spits van het torentje afbreken en vervangen door een dak in kegelvorm en met leien bedekt.

De opening van de lijnwaadmarkt werd vroeger aangekondigd door een klok, die in het torentje hing. Deze klok werd in 1884 in het Oudheidkundig museum ondergebracht. De stukken lijnwaad, die door de keurders werden afgekeurd wegens bedrog, werden aangeslagen en opgehangen aan een ijzeren balustrade aan het torentje. De stad kocht het Toreken op 8 maart 1882 voor 56 500 F. Op 30 april 1883 besloot de gemeenteraad het Toreken te herstellen in zijn vroegere toestand en het te gebruiken voor een stadsdienst. Dit gebeurde echter niet. De begroting van 1883 leert ons, dat het Toreken werd verhuurd : een deel aan de bakker Helskens aan 830 F. per jaar en een deel aan de herbergier Magerman voor 400 F. De naam van de herberg was "In de Klok" wat ons niet verbaast.

10 october 1906.

Pr. CLAEYS

NOOT

Vertaling van de steekkaart uit de Inventaire Archéologique de Gand. Sedert jaren is thans het Toreken verborgen door een houten afsluiting vol schreeuwende reclames. We kennen de lange en moeilijke weg van dossiers in verband met het herstellen van historische gebouwen, maar wie zal durven loochenen, dat de uitvoering van deze herstelling buitengewoon lang op zich laat wachten.

DE GEBOEIDE PROMETHEUS ONDER DE KLAUWEN VAN DE GIER

In 1889 werd in het Gentse Citadelpark, op de plaats "de schelp" of "la petite vallée" genoemd, het wit marmeren beeldhouwwerk "de geboeide Prometheus onder de klauwen van de gier" geplaatst. Het was het werk van beeldhouwer Louis Pierre van Biesbroeck, geboren te Gent op 17 februari 1839 en overleden te Ukkel op 11 maart 1919. In de volksmond was dit kunstwerk algemeen bekend als "Pietje Bloot". Bij het uitbreken van de oorlog in 1940 werd het vanuit Mariakerke kapot geschoten. In augustus 1940 werd besloten op de vrijgekomen plaats en het omliggende in het Gentse Citadelpark een openlucht-theater te bouwen. Dit geschiedde door de plantsoendienst van de stad onder leiding van architect Bontinck. Prometheus betekent "vooruit-denker" of "beramer". Het was een Griekse vuurgod door Zeus gestraft om zijn listen en het stelen van het vuur uit de hemel. Hij werd op de Kaukasus aan een rots geketend en gepijnigd door een gier of arend welke aan zijn lever wrat. Het was dit laatste tafereel dat door het verdwenen beeldhouwwerk werd voorgesteld.

BIBLIOGRAFIE

- E. B. Koster, *Mythologisch Woordenboek*, Amsterdam.
La Flandre libérale, 2.1.1898
O. van de Castyne, *Promenades à travers Gand*, Gand.
Guide de Gand, 1906
R. de Moor, *Gentse Beeldhouwers tot 1950*, 1955.
Verslag van de stad Gent, 1940.

Suzanne VAN WESEMAEL-JANSSENS

NOG IETS IN VERBAND MET DE "TUIN" VAN DE MAAGD VAN GENT

In het Trinity College te Dublin (Ierland) bewaart men een handschrift dat versierd is met miniaturen geschilderd door de domjuffers van het augustijnerklooster van Delft (1559-1960). Een van de miniaturen stelt de H. Maria Magdalena voor, die, gezeten op de top van iets dat op een berg lijkt, VIER pijlen afschiet naar Christus. Een van die pijlen heeft reeds zijn hart doorboord. Een tweede zit nog op de boog die Maria Magdalena gespannen houdt. De overige pijlen zijn op weg naar Christus die we zien zitten in een ongeveer cirkelvormige tuin bestaande uit heel dikke stenen. De tuin die vooraan een opening heeft zweeft zeer hoog in de wol-

keloze ruimte. In zijn linkerhand omvat Christus een met een kruis bekroonde sfeer. Dit attriboot wijst erop dat hij optreedt als alleenheerser (pantocrator), een attriboot dat we trouwens aantreffen op voorstellingen van keizers en koningen.

In de rechterhand houdt hij het uiteinde van een lange banderol vast waarop (natuurlijk in het Latijn) geschreven staat dat het uit pure liefde is dat Maria Magdalena Christus' hart doorboort.

Het is omdat het zo zelden voorkomt dat Christus gezeten in de tuin zonder aureool in miniaturen (en schilderijen) in beeld gebracht wordt dat we melding maken van die zeldzaamheid.

V. W.

VRAAG EN ANTWOORD

Antwoord op vraag 75

Er kan hier geen spraak zijn van het Geeraard Duivelssteen noch van het Geestelijk Hof. Hoogstwaarschijnlijk wordt hier het "Kasteel Wandelaert" bedoeld.

Tot 1882, wanneer de Schelde overwelfd werd voor de aanleg van het Prof. Laurentplein, liep de Nederscheldestraat tot aan het water der Ketelvest.

Dáár stond aan de plaats waar de Nederschelde en de Ketelvest te zamen komen, het "Kasteel Wandelaert", tegen de brouwerij "De Paele" en de watermolens, aan het begin der St.Jansvest.

Het eerste gebouw was waarschijnlijk een sterke toren van de eerste stadsomwalling uit het laatste kwart van de 12e eeuw. Later kwamen er gebouwen bij en verdween de toren, en kreeg dit complex de pompeuze naam van "Kasteel Wandelaert", waarvan in 1314 een eerste vermelding, naar de familie met die naam. In 1407 woonde er : Willem Wandelaert, deken der schippers.

Er is een vermelding uit 1417 dat daar een "vrouwe-stove"-badhuis en eetgelegenheid terzelfder tijd was ingericht, uitgebaat door een zekere de Smet.

Die "stoven", waarvan er te Gent tamelijk veel waren, stonden in geen geur van heiligheid. Ze verdwenen in de 16e eeuw.

Een inventaris opgemaakt in de 15e eeuw, laat ons kennen dat in de "vrouwe-stove", waar mannen niet taboe waren, van het kasteel Wandelaert, waren :

Zevenendertig bedden, vier grote bekkens of kuipen, emmers, tinnen kannen (teninnen kannen), twee stoppen, een versterkte emmer om water te putten (een puteemer besleggen met yseren banden), koterijzers en rieken om vuur aan de leggen en op te koteren.

Aan het einde van 18e eeuw was aldaar de suikerraffinaderij van Andries Heyndricx.

In een acte uit die tijd, wordt de plaats beschreven als volgt : "Vier diversche huyskens, ghestaen en gheleghen by elckandere binnen dese stadt Ghendt, achter de brauwerije de Paele, beneden de groote watermeule-brugge, van audts genaempt" het Casteelken te Wandelaers".

Sommige Gentse geschiedschrijvers uit vorige eeuw, vertellen dat de naam Wandelaert komt van de Vandalen, die Oostgermaanse volks-groep, die het kasteel op het einde van de 4e eeuw bouwde ! Natuurlijk is daar niets van.

Op een foto uit 1912 is er van de gebouwen nog wat te zien : een huis met trapgevel, uit de 16e eeuw, en nog een paar bijgebouwen, waartussen een hoge schouw, waarschijnlijk van de gewezen raffinaderij.

Nu is er niets meer te zien : een open plek, die de tuinen uitmaken van sommige huizen uit de St.-Jansvest, van de Schelde afgescheiden door een nieuw gebouwde, rode bakstenen muur.

Alfons DE BUCK

Sommige gegevens werden gevonden bij :

Frans DE POTTER : "Gent van den Oudsten tijd tot Heden"
en andere... in het stadsarchief :

Armand Heins : le "Casteel Wandelaert" à Gand.

Nota's Van der Haegen.

ERRATUM

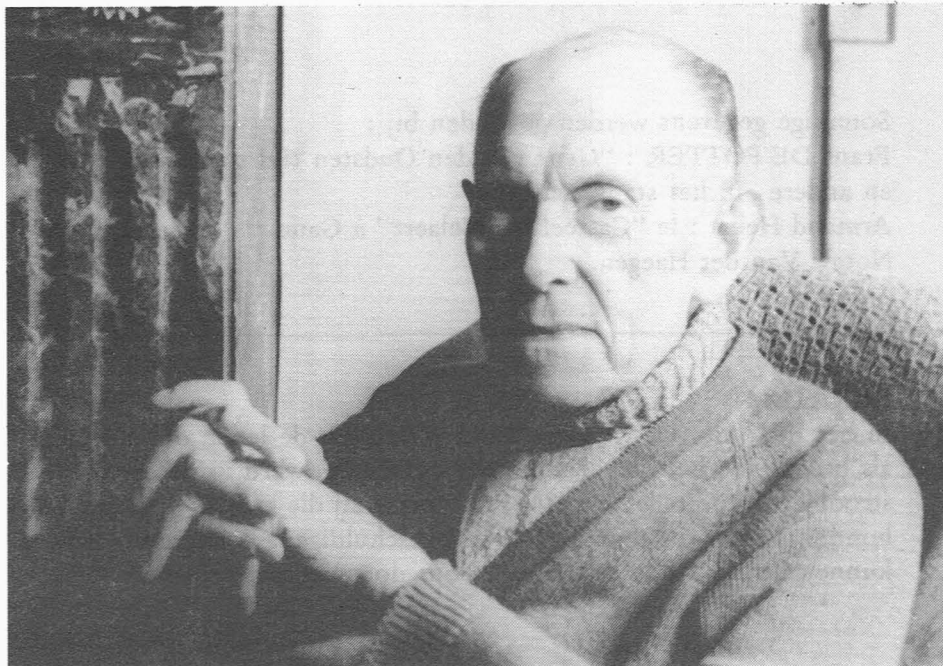
In het lied van "De Kl" van Karel Waeri, dat de leden op aanvraag als bijlage van het januari-nummer ontvingen, werd in de eerste stroof de vijfde regel vergeten, nl. "maar zij die riep : gij stommen hond." Gelieve ons hiervoor te verontschuldigen. Belangstellenden kunnen de tekst nog bekomen in ons documentatiecentrum.

TE GENT

1. Op 3 maart 1977 overleed te Gent apotheker Edmond Boonen, wonende op de Begijnengracht. Hij was de stichter en de voorzitter van de vereniging "De Vrienden van het Oud-Begijnhof" en heeft zich volledig ingezet om van het begijnhof te redden wat er nog te redden viel. Ed. Boonen was ook dichter en publiceerde een aantal bundels alsook enkele toneelwerken. Zijn woning was een echt museum. (zie Le Soir : 3.3.1977 en De Gentenaar 9.3.77)

2. In G.T. werd reeds geschreven over de vereniging Sint-Franciscus Regis. Dit werk hielp personen bij de administratieve formaliteiten voor het huwelijk (geboorteakte, enz.) Na een werking van meer dan honderd dertig jaar staakte de vereniging haar bedrijvigheid op 19 maart omdat thans een aantal sociale werken voor deze gevallen het publiek behulpzaam zijn.

3. Het hotel d'Haene-Steenhuyze in de Veldstraat, thans nog in gebruik door de firma Dangotte, komt overkort ledig. Honderden Gentenaars stellen zich de vraag : "Wat zal er met deze woning gebeuren ?" Dit prachtig huis, waar eens koning Lodewijk XVIII verbleef, moet bewaard worden. Om het gebouw veilig te stellen is er vermoed-

delijk slecht één oplossing : het aankopen door de stad Gent. We weten, dat de aankoopsom hoog is, maar er zijn toch toelagen te bekomen. En er zijn nog wel andere middelen om het nodige geld te verzamelen. Als museum kan het hotel d'Haene-Steenhuyze de nodige aantrekkingskracht uitoefenen als men het weet te animeren door de inrichting van een museum met wassen beeld zoals thans gebeurt in sommige kastelen van de Loire.

4. Door de heemkundige kring "Het Land van Beveren" werd in maart 1977 de 400° verjaring van de geboorte van bisschop Antoon Triest plechtig herdacht met een tentoonstelling in het kasteel Cortewalle te Beveren en een academische zitting. We betreuren, dat we in de onmogelijkheid waren dit mede te delen in ons maart-nummer.

5. Op 12 maart 1977 overleed te Deurle beeldhouwer Edward Georges Vindevogel. Geo Vindevogel werd geboren te Gentbrugge op 23 april 1923. Na het atheneum te hebben beëindigd studeerde hij beeldhouwen onder de leiding van Geo Verbanck en Oscar Jespers. Met zijn werken verwierf de kunstenaar talrijke prijzen. Hij werd belast met een aanzienlijk aantal officiële opdrachten. Na verassing had de verstrooiing plaats te Ukkel op 17 maart. "Met Geo Vindevogel verliest ons land een eersterangskunstenaar" schreef Jos. Murez (zie Vooruit 14 maart 1977).

BIBLIOGRAFIE

1. GENT OP DE WATEREN EN NAAR DE ZEE door Dr. J. De cavele, R. De Herdt en N. Decorte. (uitgave Mercatorfonds, prijs 2 500 F). Het zeekanaal Gent-Terneuzen bestaat 150 jaar. Om dit te herdenken heeft het stadsbestuur van Gent een prachtboek laten uitgeven, dat dienstig zal zijn als relatiegeschenk. Het kanaal van Terneuzen was niet de eerste verbinding tussen Gent en de zee. Het eerste deel van het werk behandelt de geschiedenis van de Lieve, de Sassevaart, het kanaal Gent-Brugge-Oostende. In het tweede deel wordt de geschiedenis van het kanaal van Terneuzen behandeld. Zeker moeten we niet vertellen, dat het boek zeer rijkelijk is geïllustreerd. De auteurs mogen oprecht gefeliciteerd worden om hun prachtig werk. De bladzijden over de plannen in verband met de aanleg van een nieuw kanaal voor schepen van 125 000 ton vonden we om verschillende redenen hier echter minder op hun plaats.

2. JUDITH, STAMMOEDER DER EERSTE GRAVEN VAN VLAANDEREN door P. Rogghé en geïllustreerd door V. Stuyvaert. (prijs 1 150 F) Het boek wordt in een luxe uitgave aangeboden op het formaat 31 x 42 cm. Het bevat de tekst van wijlen P. Rogghé en vier reproducties van houtsneden van Stuyvaert. Verder worden twaalf tekeningen op formaat 31 x 42 in een afzonderlijke kaft aangeboden. De beide namen zijn een waarborg voor de artistieke waarde van het werk.

3. Toerisme in Oost-Vlaanderen. Nummer 1 van jaargang 1977. "Rooigem" door dr. J. Decavele. Het gedeelte extra-muros van het oude Gent wordt meestal slechts weinig behandeld. Een van de redenen waarom we dit artikel vermelden. De naam van de auteur is een garantie voor de wetenschappelijkheid.

4. *Gedichten 1924-1974 door Paul Rogghé*

Tussen 1926 en 1974 publiceerde Paul Rogghé, gewezen ere-voorzitter van onze kring, 15 gedichtenbundels, waarin de liefde en de man-vrouw relatie centraal staan, met als neventhema's : de zin van ons bestaan, leven, dood en eindbestemming.

Uit dit dichtwerk, verspreid over een halve eeuw, heeft Daniël Van Ryssel een kleine selectie samengesteld, ter nagedachtenis van onze stadgenoot. In deze selectie komen tal van onuitgegeven gedichten voor, waar onder het gedicht over "*Gent, doorheen de poëzie van zijn straatnamen en folklore*" (1957), met illustraties van Oscar Bonnevallé, de aandacht van onze leden verdient.

Jeugdsonnetten, gelegenheidsgedichten, elegieën, rouwverzen, e.a. zijn de blijvende getuigenis van een leven, dat in de dichtkunst een wapen en een medicijn zocht tegen twijfels en kwellingen.

Deze dichtbundel berust in de bibliotheek, maar kan ook besteld worden bij Carlos De Vriese. Meulestedesteenweg 293 (bankrekening : 062.4960380-50) Prijs : 150 F.

5. Herman Cools : ANTOON TRIEST (Beveren 1577-Gent 1657)

Deze zeer verzorgde brochure uitgegeven door de Heemkundige Kring "Het Land van Beveren" brengt ons een biografie van bisschop Antoon Triest. In 1622 benoemd tot bisschop te Gent, heeft bisschop Triest gedurende 35 jaar te Gent onophoudelijk de vrijgevigheid beoefend. Ook als beschermer van de kunst staat bisschop Triest te Gent op de eerste plaats. De brochure is verkrijgbaar tegen de som van honderd frank te storten op rekening 415-3035931-40 Heemkundige Kring "Het Land van Beveren" 2750 - Beveren-Waas.

6. Het Augustijnenklooster te Gent. In deze brochure, die rijk is geïllustreerd wordt ons het wel en het wee verteld van het Augustijnenklooster, dat een belangrijke plaats heeft bekleed in de geschiedenis van Gent. Prijs : 60 F. Verkrijgbaar in het klooster Academiestraat 1 Gent.

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Van ons tijdschrift zijn nog de volgende nummers verkrijgbaar :

1973 : nummers 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12.

1974 : nummers 1, 3, 4, 6.

1975 : nummers 1 en 3.

Prijs : jaargang 1973 : 25 F plus 10 F port.

jaargang 1974 en 1975 : 35 F plus 10 F port.

Jaargang 1976 : enkel volledig verkrijgbaar : prijs 200 F plus 25 F port.

Bij bestelling door overschrijving duidelijk jaargang en nummer vermelden. De exemplaren zijn ook verkrijgbaar in het documentatiecentrum Het Dambert de eerste zondag van elke maand.

EEN HISTORISCHE SPREEKWIJZE VERKLAARD

Salut en de kost

In 1439 nodigden de Gentse St.-Jorisbroeders de kruisbooggezellen van de voornaamste Nederlandse gemeenten op een prachtig landjuweel uit. Als naar gewoonte werden drie boden gelast een op perkament geschreven wettelijk afschrift des beroepingsbriefs aan de gildebestuurders in Vlaanderen, Brabant, Zeeland, Holland, Luik en andere gewesten te gaan bestellen. De nederige bode, die de schutters van Vlaanderens machtige hoofdstad vertegenwoordigde, werd overal met onderscheiding onthaald. Schier in elke plaats werd hem de volle herbergzaamheid geschonken, en 't waren niet alleen de gilden, maar ook de wethouders van vlekken en steden, of de heren der plaats, die hem met rijke geschenken vereerden, juwelen, zilverstukken, fijne lakens of muntspeciën van grote waarde. In enkele steden werd die bode zelfs een banket aangeboden, waaronder muziek werd gespeeld, gelijk te Luik, en haalde men hem stoetsgewijze, met trompetten, bazuinen en fifers voorop, uit en naar de herberg, waar hij was afgestapt. De wijnbeker ging daarbij druk rond, en als de gildegezant vertrok, werd hem veelal, evenals bij zijn aankomst door

een stoet van ruiters uitgeleide gedaan. In 't kort : geen vorst werd in die tijd met meer onderscheiding bejegend dan de nederige bode van een ten landjuweel uitnodigend schuttersgilde. In mijn *Jaarboeken van 't St.-Jorisgilde* der stad Gent heb ik de volledige lijst medegedeeld van de geschenken, door drie boden in 1439 in naam der beroepen gilden aangeboden, en 't is door deze, dat wij de opheldering geven kunnen van 't spreekwoord : *Salut en de kost*.

Gillis de Muelneere, de tweede bode, trok naar 't Henegouwse en wat men tegenwoordig Frans-Vlaanderen noemt. Te Bohain, in 't Kamerijkse, en te Corbie, kreeg hij van de kruisboogschutters een *saluut*, maar Jan Maeyaert, de derde bode, die den Scheldekant, Noord-Brabant, Holland en Zeeland afreisde, bekwam te Rupelmonde een *saluut ende den cost*, dit wil zeggen, een muntstuk van die tijd, door 't volk een *saluut* geheten, en de herbergzaamheid in de afspanning of bij een der gildeprovisieerders.

Hoe nu de zegswijze : *salut en de kost*, populair is geworden ? Niets zo eenvoudig, dunkt ons. Het is te denken, dat de meeste, of althans vele gildeboden zullen getraceerd geworden zijn gelijk Jan Maeyaert te Rupelmonde, en dat zij, in hun stad teruggekeerd, magen en vrienden de opsomming deden van de ontvangen geschenken. Bedoelde uitdrukking, uit hoofde van de kortheid en van de woordspeling, welke er in gezocht kan worden, zal bij die mededeling wel 't meest getroffen hebben en 't langst in het geheugen gebleven zijn. Dat de *saluut* van Jan Maeyaert een muntstuk betekent, lijdt geen twijfel als men gemelde geschenkenlijst inziet; immers men ziet daar, dat schier overal den boden enig geld werd behandigd : een *ryder*, een *crone*, een *pieter*, een *postulaets guldene*, een *Dordrechtse scilt*, en zoals te Utrecht twee *Saluute ende eenen Vlaemschen clinckaert*.

Frans DE POTTER

(Ontleend aan het tijdschrift De Toekomst 1871.)